

1. Algemene schets – Kennisupdate BZK

COVID-19 UPDATE

Trends rondom coronavirus 10 maart – 19 maart 2020:

- Berichtgeving over het coronavirus beheerst mondiale media; overdaad aan informatie maakt het moeilijk om betrouwbare informatiebronnen en duiding te vinden
- Naar schatting bevat ongeveer 7% van alle sociale media discussies over het coronavirus desinformatie (bron: EEAS)
- Meerdere casussen van mis- en of desinformatie rondom (de verspreiding van) het virus in Nederland
- EU-buitenlanddienst (EEAS) in gelekt rapport: Russische media zou "aanzienlijke desinformatiecampagne" tegen het Westen zijn begonnen om gezondheids crisis te verdiepen en tweespalt te zaaien; bericht direct overgenomen door (inter)nationale mainstream media
- EEAS: "onmogelijk om onafhankelijk te analyseren wat het volume en de impact van coronagerelateerde mis- en desinformatie is" door informatie asymmetrie met online platforms
- Mainstream techbedrijven steeds proactiever in verspreiding betrouwbare informatie en weghalen onbetrouwbare informatie rondom het virus; verklaren hierin samen te willen gaan optrekken.

NEDERLAND

In vrijwel alle nieuwsmedia overheerst de berichtgeving over COVID-19, en neemt de aandacht voor mis- en desinformatie in relatie tot het coronavirus toe. Deskundigen wijzen steeds meer op een toename van onbetrouwbare berichten, vooral via sociale media. Berichtgeving over de (betrouwbaarheid van de) verslaglegging rondom het virus daarbij een eigen invalshoek geworden. De dichtheid van de berichtgeving maakt het voor burgers ingewikkeld om zich goed en adequaat te informeren. Vooralsnog lijken burgers zich rond de coronacrisis hoofdzakelijk te laten informeren langs de officiële kanalen (RIVM, Rijksvoorlichting en traditionele media). Het lijkt alsof media het als deel van hun taak zien om het publiek weerbaar te maken tegen ruis en nepadviezen in crisistijd.

Er zijn meerdere gevallen van des- en misinformatie gemeld die verspreid zijn in het Nederlands of in Nederland. Onder andere waarschuwden twee ziekenhuizen voor nepberichten die rondgingen op sociale media en die spraken over een crisis in de hospitalen. Beide ziekenhuizen spraken de claims met klem tegen; één van hen overweegt juridische stappen. Het Ministerie van Defensie meldde dat er (audio)berichten rondgingen waarin verkondigd wordt dat Defensie paraat stond om een nog uit te vaardigen straatverbod te handhaven. Dit was echter niet het geval. Media melden ook dat criminelen misbruik maken van de onrust door malware te verspreiden met virussen om zo computers te gijzelen. Verder worden valse gezondheidstips gedeeld.

EUROPA

Dinsdag 17 maart jl. waarschuwde de Europese Commissie het publiek "op te passen voor nepnieuws en desinformatie die kwaadaardig en misleidend is". Volgens het dagelijks EU-bestuur wordt veel onzin beweerd over het coronavirus, vooral op sociale media. Voor gedetailleerde aanbevelingen kunnen mensen volgens de commissie het best terecht bij de nationale en lokale gezondheidsautoriteiten.

De belangrijkste ontwikkeling op Europees niveau kwam niet lang daarna: op basis van een intern document van de EU-buitenlanddienst (EEAS) dat zij hadden ingezien rapporteerden persbureaus Reuters, AFP en ANP dat Russische media een "aanzienlijke desinformatiecampagne" tegen het Westen zouden zijn begonnen om de impact van de Coronacrisis via paniek en wantrouwen te vergroten. Doel van de desinformatie van het Kremlin zou zijn de gezondheids crisis in westerse landen te verergeren. Vooraanstaande internationale media zoals *Politico*, *The Guardian* en *The Washington Post* namen het bericht direct over, waardoor dit COVID-19 nieuwsitem in de westerse pers in één klap zeer prominent werd. Ook vele Nederlandse nieuwsbronnen (o.a. *Telegraaf*, *NU.nl* en *TPO*) hebben het bericht inmiddels overgenomen.

Tegelijkertijd concludeert EEAS dat het onmogelijk is om onafhankelijk te analyseren wat het volume en de impact van corona-gerelateerde mis-en desinformatie is. Dit is problematisch omdat

de implicaties voor gezondheid en veiligheid hoog zijn. Er zou sprake zijn van een informatie asymmetrie. Eerder dit jaar kwam de UvA in haar rapport voor BZK over de regulering van techbedrijven tot eenzelfde conclusie betreft de slechte informatiepositie vis à vis de techreuzen.

GLOBAAL

Net zoals het virus zelf mondiaal impact heeft, is er ook mondiale onrust rondom de (gekleurde) berichtgeving. Vrees is dat actoren deze voor eigen gewin aanwenden, met mogelijk grote consequenties. Zo zet het coronavirus de al gespannen band tussen de VS en China nog verder onder druk. Beide landen beschuldigen elkaar schuldig te zijn aan het veroorzaken van de pandemie. Zo beweert het Chinese ministerie van Buitenlandse Zaken in een serie tweets dat het Amerikaanse leger verantwoordelijk is voor het virus; de Amerikaanse minister van BZ beschuldigt China van het verspreiden van desinformatie. Ook rijst de vraag of Rusland de coronacrisis gaat aangrijpen als thema om tweespalt te zaaien in het Amerikaanse electoraat in campagnetijd. De voorverkiezingen zijn omwille van de verspreiding van het virus al in meerdere staten naar achter geschoven.

Tegelijkertijd hebben de grote 'mainstream' techbedrijven een actieve rol gepakt in de verspreiding van (on)betrouwbare berichtgeving. De bedrijven gaan hier steeds verder in; zo wist Facebook actief berichten die misleidende informatie over het virus bevatten en begint Twitter op het moment van schrijven met een verbod op berichten die informatie van experts ontkennen. Tevens hebben de techbedrijven in een verklaring aangegeven te willen samenwerken tegen misinformatie over het coronavirus (hoewel details over de aanpak in de verklaring misten). Zuckerberg (Facebook) verklaart de voortvarende houding van de online platforms door te stellen dat betrouwbaarheid van medische berichten en stuk makkelijker te herkennen is dan politieke berichten. Het is niet te verwachten dat de 'coronacrisis' een nieuwe tendens schept waarin de techbedrijven ook proactiever te werk zullen gaan als het gaat om het factchecken van politieke berichten. Ook geldt deze actieve houding waarschijnlijk niet voor platforms zoals bijvoorbeeld VKontakte, Telegram, Discord en 8Kun. Er zijn dus ook platformen waar nauwelijks wordt gemodereerd en waar misinformatie dus ook welig kan blijven tieren.

BRONNEN

I. **KENNIS****RAS / EEAS / Information Environment Assessment coronavirus**

- Via het Rapid Alert System van de EU is een uitgebreide corona desinformatie update door EEAS gelekt. Belangrijkste punten:
 - Volgens de WHO is de uitbraak van – en reactie op COVID-19 vergezeld geweest door een “massive infodemic”, die de WHO beschrijft als een overdaad aan informatie (waarvan sommige accuraat, sommige niet). Dit maakt het moeilijk om betrouwbare informatiebronnen en duiding te vinden.
 - De pandemie is een constant dagelijks onderwerp in pro-Kremlin media. De East StratCom Task Force heeft sinds 22 januari jl. 80 corona-gerelateerde desinformatie casussen opgenomen in haar publieke database. Op sociale media is RT Spanish de twaalfde meest populaire bron als gaat om berichten over het coronavirus. Dit is representatief voor de algemene benadering om thema’s van publiek belang te identificeren en versterken om wantrouwen en verdeeldheid te zaaien, aldus het RAS.
 - Onderzoekspartners van EEAS aan het Crime and Security Research Institute van Cardiff University hebben een evolutie in tactieken gesignaleerd: pro-Kremlin bronnen lijken de desinformatie berichten over corona niet zelf te schrijven, maar versterken simpelweg theorieën die hun origine elders hebben (bijvoorbeeld China, Iran of zeer rechts Amerika). Door deze tactiek kunnen ze ontkomen aan aantijgingen dat ze zelf desinformatie creëren, en claimen dat ze simpelweg rapporteren wat anderen zeggen.
 - Sommige van de samenwerkende partners hebben gevonden dat ongeveer 7% van alle sociale media discussies over het coronavirus desinformatie bevat. Het is echter onmogelijk om dit hard te concluderen.
 - Sommige van de bredere desinformatie narratieven die de onderzoekers hebben uitgelicht zijn claims dat het coronavirus is geïmporteerd door migranten, of dat het een biowapen is die ontwikkeld is door ofwel de VS, ofwel het VK, ofwel China.
 - Gebruikers en onderzoekers hebben gerapporteerd dat problematische content ook wordt verspreid door buitenlandse actoren zoals de Chinese communistische partij of de voormalige premier van Albanië, die op Facebook claimde dat de huidige overheid probeert corona “geheim te houden”. In Israël is een prominente narratief dat het coronavirus “wéér een crisis is die vanuit Europa overwaait.”
 - Misinformatie (als in foutieve of misleidende informatie die niet met een politieke agenda wordt verspreid) lijkt vanuit het oogpunt van de publieke gezondheid een groter probleem dan desinformatie.
 - Online platforms hebben krachtige maatregelen getroffen om corona-gerelateerde mis-en desinformatie aan te pakken, maar delen niet systematisch data en statistieken met onderzoekers en andere derden. Het zou bijvoorbeeld belangrijk kunnen zijn om te weten hoeveel tijd verstrijkt tussen notificatie en actie waar het gaat om corona-gerelateerde desinformatie casussen.
 - Het is nodig om van de platforms weten wat zij doen om te voorkomen dat buitenlandse actoren de zorgen van burgers uitbuiten door polariserende berichten te verspreiden en wantrouwen in democratische instituties te zaaien.
 - Het is onmogelijk is om onafhankelijk te analyseren wat het volume en de impact van corona-gerelateerde mis-en desinformatie is. Dit is problematisch omdat de implicaties voor gezondheid en veiligheid hoog zijn. Onderzoekers en online platforms worden geconsulteerd om aan zoveel mogelijk essentiële informatie te komen, maar er is sprake van een informatie asymmetrie.

Bron: Rapid Alert System (RAS)

D.d. 17/03/2020

NewsGuard: ‘Coronavirus Misinformation Tracking Center’

Een studie van NewsGuard, die websites sorteert op betrouwbaarheid, claimt dat sites die misinformatie verspreiden over het coronavirus “meer dan 142 zoveel engagement” hebben genoten dan de website van de WHO. Verder is de lijst misinformerende websites uit de VS en Europa gegroeid van 31 naar 106 – er wordt geconcludeerd dat steeds meer onbetrouwbare bronnen in deze gebieden proberen een slaatje te slaan uit de angst voor de pandemie.

Bron: *NewsGuard*

D.d. 16/03/2020

Foreign Policy Research Institute: 'The Disinformation Outbreak about the Coronavirus Outbreak'

Een studie van de Amerikaanse denktank Foreign Policy Research Institute vraagt waar meer zorgen om zouden moeten zijn: het virus of de desinfo erover. De studie categoriseert verschillende desinformatiekanalen wiens content varieert in impact en geeft tips over welke soort content op welke manier(en) moet worden aangepakt.

Bron: [Foreign Policy Research Institute](#)

D.d. 09/03/2020

II. NIEUWS

Nederland / coronavirus algemeen

Trouw meldt dat de berichtgeving van de traditionele media over het coronavirus als redelijk afgewogen wordt beoordeeld, maar ook nepnieuws en complottheorieën de kop op steken. Volgens Vermanen (Pointer) is de hoeveelheid nepnieuws niet echt toegenomen met de komst van het coronavirus, maar het is op dit moment op dergelijke sites wel een geliefd onderwerp. Meestal hebben deze sites een politieke agenda, zijn ze populistisch rechts en dol op complottheorieën, zegt hij. Als voorbeeld noemt Vermanen het bericht dat een met het coronavirus besmette moslim opzettelijk Italië zou zijn doorgereisd om mensen te infecteren. Ook mediawetenschapper Ruigrok waarschuwt dat de coronacrisis kan worden gebruikt door mensen met een politieke agenda. Volgens Burger (UvL) is het niet zo dat al het nepnieuws dat grif wordt gedeeld op sociale media, voor waar wordt aangenomen: "Soms vinden mensen het gewoon grappig en willen ze het delen met hun vrienden". Burger signaleert dat veel nepnieuws eerst wordt gedeeld in besloten WhatsApp- en Telegramgroepen en dat juist dat het traceren van de oorsprong van zo'n bericht wel moeilijker maakt.

Bron: [Trouw](#)

D.d. 17/03/2020

De *Volkskrant* publiceerde een artikel van Huib Modderkolk waarin wordt gewaarschuwd tegen des- en misinformatie en malware rondom de corona berichtgeving. Er wordt onderscheid gemaakt tussen vier soorten nepnieuws: 1) mensen die er een slaatje uit willen slaan, 2) bedoeld en onbedoeld verspreide berichten (de klassieke broodje aap, uit zijn verband gerukte info en uitvergroete informatie), 3) cybercriminelen die de chaos gebruiken om zwakke plekken te vinden en 4) digitale spionagegroepen die hetzelfde doen voor statelijke actoren.

Bron: [Volkskrant](#)

D.d. 15/03/2020

Nederland / coronavirus casussen

De Nederlandse versie van *The Post Online* (*TPO*) stelde op basis van het gelekte EEAS rapport dat de EU het coronavirus misbruikt om nepnieuws en desinformatie te zaaien over 'Russisch nepnieuws en desinformatie'. Volgens *TPO*: "Uiteraard ontbreken voorbeelden van het 'Russische nepnieuws'" in het rapport, maar "voor kritiekloze media is dat geen enkel probleem."

Bron: [The Post Online](#)

D.d. 18/03/2020

Tubantia meldt dat er bij een werknemer bij het ROC het virus is vastgesteld. De krant meldt verder dat het ROC intussen veel last heeft van nepnieuws. "Er zijn studenten die het leuk vinden om maar iets te roepen, compleet met fotootjes van mensen die het virus niet hebben." Hogeschool Saxion in Enschede moest een bericht ontkrachten dat de school minimaal een week de deuren zou sluiten, omdat een medewerker besmet zou zijn met het coronavirus. Het bericht in de huisstijl van de school was nep, maar kwam grotendeels overeen met een bericht dat wel door de school werd verstuurd, waarin stond dat de ontwikkelingen worden gevolgd en wat de richtlijnen van het RIVM zijn. De school onderzoekt de herkomst van het bericht nog. Vermoedelijk zijn enkele leerlingen creatief geweest.

Bron: [Tubantia](#)

D.d. 06/03/2020

Bij de GGD Zeeland komen veel telefoontjes en e-mails binnen van verontruste Zeeuwen over mogelijke coronabesmettingen. Via social media en appgroepen wordt regelmatig nepnieuws verspreid over het dodelijke virus. De GGD heeft daar last van.

Bron: BN/DeStem

D.d. 06/03/2020

Het ziekenhuis Bernhoven (Uden) waarschuwt voor berichten over een crisissituatie in het ziekenhuis die rondgingen op sociale media. Daarin stond dat het ziekenhuis de situatie niet meer aankan. Bernhoven heeft de geruchten ontkracht.

Bron: [Bernhoven](#)

D.d. 15/03/2020

Ook het Amphia-ziekenhuis in Breda waarschuwt voor een nepbericht dat rondging op sociale media. Het ziekenhuis overweegt juridische stappen tegen het nepnieuwsaccount @coronanederland. Dat meldde dat in het Bredase ziekenhuis negen mensen zouden zijn overleden aan het coronavirus. De beheerders van het account hebben inmiddels ook de aandacht van de politie. Mogelijk boden zij op Marktplaats mondkapjes aan tegen woekerprijzen. Het twitteraccount @coronanederland is inmiddels uit de lucht gehaald, naar eigen zeggen vanwege bedreigingen. Het account bracht 'nieuws' over de verspreiding van het virus door Nederland. Soms gebaseerd op officiële bronnen, soms op basis van eigen bronnen. 'We willen zo transparant mogelijk zijn', zegt een woordvoerder. "Het is natuurlijk verschrikkelijk dat dit soort berichten de ronde doen. Gelukkig zien we ook dat veel mensen in de gaten hebben dat het om fake news gaat."

Bron: NOS

D.d. 15/03/2020

Vrijdag 13 maart gingen er twee audioberichten rond op Whatsapp en Facebook Messenger met dezelfde kernboodschap: dat het Nederlandse leger 'stand by' zou staan om een straatverbod te handhaven. Er zijn een 'mannelijke' en een 'vrouwelijke' versie van het bericht, die tevens kleine inhoudelijke verschillen vertonen. In de eerste versie vertelt een man met vermoedelijk Turks-Nederlandse achtergrond dat zijn broer, die zou werken bij de "militaire dienst", meldde dat er binnenkort een straatverbod wordt afgekondigd en mensen dus veel inkopen moeten doen nu het nog kan. In de tweede versie is er een stem te horen van een vrouw met vermoedelijk Marokkaans-Nederlandse achtergrond die stelt een telefoontje te hebben gekregen van de vriendin van haar zus, wier neef bij een crisisteam van de overheid zou werken. De neef zou hebben doorgegeven dat "ze momenteel bezig" zijn om met het leger een straatverbod te gaan handhaven. Defensie heeft het bericht zelf per tweet ontkracht en een link naar de RO website geplaatst.

Naast de audioberichten circuleren er foto's waar defensiepersoneel en/of voertuigen in een stadsomgeving te zien zijn. De daaraan toegevoegde teksten zijn congruent met bovenstaande boodschappen. Foto's zijn bv van Defensie inzet rondom Boerenprotesten. Deze foto's circuleren op WhatsApp en Facebook. Tevens zijn er screenshots van WhatsApp gesprekken gesignaleerd die ook de eerdergenoemde onjuiste Defensie inzet suggereren. Defensie heeft vooralsnog niet op die foto's en screenshots gereageerd.

Bron: @Defensie

D.d. 13/03/2020

VS

Het Coronavirus zet de al gespannen band tussen de VS en China nog verder onder druk, schrijft de *New York Times*. Beide landen beschuldigen elkaar in meerdere of mindere mate debet te hebben aan de pandemie. Zo beweert het Chinese ministerie van BuZa in een serie tweets dat het Amerikaanse leger verantwoordelijk is voor het virus; de Amerikaanse minister van BuZa beschuldigt China van het verspreiden van desinformatie.

Het artikel werpt tevens de vraag op of Rusland de coronacrisis gaat aangrijpen als thema om tweespalt te zaaien in het Amerikaanse electoraat in campagnetijd.

Bron: [The New York Times](#)

D.d. 18/03/2020

In de VS gaat een sms hoax rond. Volgens het bericht, dat pretendeert afkomstig te zijn van iemand met een link met het Witte Huis, heeft Trump een nationale quarantaine afgekondigd en moeten Amerikanen binnen blijven. Techblogs sporen gebruikers aan het bericht simpelweg

niet te delen, omdat het onzin is. Het Witte Huis heeft de hoax ondertussen tegengesproken door middel van een tweet.

Bron: [The Verge](#)

D.d. 17/03/2020

De snelle verspreiding van het coronavirus in de VS intervenueert met de voorverkiezingen en zaait onzekerheid over de verkiezingen in november. Mogelijk wordt pas vertraagd duidelijk wie de Democratische presidentskandidaat wordt. Als eerste staat kondigde Louisiana op 13 maart aan de stembusdatum te verschuiven van april naar juni in verband met covid-19. Enkele dagen later volgden Ohio en Georgia met eenzelfde aankondiging.

Bron: [The Washington Post via Lexis Nexis , Politico](#)

D.d. 14/03/2020, 17/03/2020

Rusland

Russische staatsmedia zouden bezig zijn met een „significante desinformatiecampagne” om de coronacrisis in het Westen verder aan te vuren. Dat is te lezen in een intern EU-rapport ingezien door *The Financial Times*. Hiermee zou vanuit Moskou actief geprobeerd worden om „verwarring, paniek en angst” te verspreiden om zo het vertrouwen van bevolkingen in overheden te ondermijnen, zo staat in het document van EU-buitenlanddienst EEAS. De berichtgeving van de Russische media trekt onder meer in twijfel of het Westen wel goed genoeg optreedt tegen het virus. Tegelijkertijd wordt het handelen van de Russische president Poetin rond de corona-uitbraak juist positief belicht. Rusland heeft altijd ontkend actief desinformatie te verspreiden in Europa en de VS, zoals bij de presidentsverkiezingen van 2016.

Bron: [The Financial Times](#)

D.d. 17/03/2020

Ook ANP rapporteert over de Russische beïnvloeding van de discours rondom het coronavirus. "Het doel van de desinformatie vanuit het Kremlin is de gezondheidscrisis in westerse landen te verergeren, in lijn met de bredere Kremlin-strategie om Europese samenlevingen te ondermijnen", citeert het persbureau uit het document.

Bron: [ANP](#)

D.d. 18/03/2020

EU vs Disinfo rapporteert dat ongeveer 1/3 van de 89 desinformatie casussen die zij afgelopen week hebben geregistreerd, gewijd is aan het COVID-19 virus. De pro-Kremlin outlets hebben sinds het begin van de uitbraak eind januari jl. dezelfde narratief aangehouden: dat het virus gecreëerd binnen laboratoria van NATO. Deze claim gaat nog steeds rond in verscheidene berichten in het Russisch, Arabisch, Italiaans en Engels. De Spaanstalige dienst van *Russia Today* is tevens één van de bronnen met het grootste engagement met de COVID-19 uitbraak.

Bron: [EU vs Disinfo](#)

D.d. 19/03/2020

Techbedrijven

De grote techbedrijven willen samenwerken tegen nepnieuws over het coronavirus. "We helpen miljoenen mensen met elkaar in contact te blijven. Ook strijden we samen tegen oplichting en misinformatie over het virus. We bevorderen informatie met gezag en delen belangrijke updates in samenwerking met gezondheidsdiensten over de hele wereld", zeggen Facebook, Twitter, Microsoft, Google en Reddit. De verklaring is ook ondertekend door Google-dochter YouTube en Microsoft-dochter LinkedIn. De ondertekenaars roepen andere bedrijven op om mee te doen. Tegelijkertijd rept de verklaring niet over de details van de samenwerking. Facebook zegt in een eigen verklaring dat het al maatregelen heeft genomen, zoals het verbieden van advertenties die angst kunnen zaaien of die reclame maken voor onbewezen geneesmiddelen.

Bron: *diverse media, o.a. [NU.nl](#)*

D.d. 18/03/2020

YouTube

YouTube leunt zwaarder op AI om ongepaste content op te sporen en te verwijderen in een poging om misinformatie rondom het coronavirus te bestrijden. Omdat het bedrijf niet wil dat content moderators op kantoor samenkomen wordt meer op machine learning ingezet.

Bron: [YouTube](#)

D.d. 17/03/2020

Facebook

Facebook gaat een speciaal blok bovenaan de nieuwsfeed van gebruikers plaatsen, met daarin informatie over het coronavirus waarvan de authenticiteit is gecontroleerd. Op die manier wil het sociale netwerk verspreiding van desinformatie over het virus inperken. De nieuwe sectie bovenin de feed wordt een 'informatiecentrum' genoemd, dat binnen een dag (19 maart 2020) al moet verschijnen.

Bron: [RTL Nieuws](#)

D.d. 19/03/2020

Facebook wijst gebruikers op corona informatie van de Rijksoverheid. "Als het om de gezondheid gaat, wil iedereen het beste voor zichzelf en zijn of haar familie. Bekijk de nieuwste informatie van de Nederlandse Rijksoverheid om de verspreiding van het COVID-19-virus te helpen voorkomen", schrijft Facebook in de melding aan zijn gebruikers.

Ook Google wijst je bij zoekterm coronavirus op de overheidsinformatie. Twitter nam eerder al maatregelen om gebruikers te wijzen op betrouwbare informatie. Gebruikers die op het sociale medium zoeken op het coronavirus, worden gewezen op het Twitter-account en de website van het RIVM.

Bron: [NU.nl](#)

D.d. 15/03/2020

Facebook verwijdert efficiënt coronavirus hoaxes in het Engels, maar misinformatie over het onderwerp blijft viraal gaan in andere talen, met name talen die door minder mensen worden gesproken. Dit rapporteert *Buzzfeed*. Zo werd in het Roemeens lange tijd bericht dat citroen het virus kan doden. Reden zou zijn dat Facebook goed geïnvesteerd heeft in factcheckteams in grote landen, ten koste van het vinger-aan-de-pols beleid in kleinere landen. Gezien de lage digitale geletterdheid in Roemenië kunnen zulke misleidende berichten gevaarlijk zijn, aldus de online nieuwssite.

Bron: [Buzzfeed](#)

D.d. 17/03/2020

In een op-ed van de *New York Times* vraagt Ben Smith zich af hoe het kan dat sociale media platforms als Facebook juist rondom de verslaggeving van de verspreiding van het coronavirus wél in staat blijken om juiste en betrouwbare informatie te geven. Hij stelt zelfs dat Facebook momenteel betrouwbaarder is dan de president (Trump). Zuckerberg wordt geciteerd; hij zou tegen de krant hebben gezegd dat het rondom een medische zaak zoals corona makkelijker te herkennen is of er juiste of onjuiste informatie wordt gedeeld dan bij politieke uitspraken, die veel subjectiever zijn. Volgens de auteur is het nog te bezien of de sociale media giganten na de pandemie net zo betrokken en serieus blijven als het gaat om betrouwbare informatie op hun platformen.

Bron: [The New York Times](#), [Villamedia](#)

D.d. 15/03/2020

WhatsApp

WhatsApp doneert \$1 miljoen aan het International Fact-Checking Network (IFCN) om COVID-19 gerelateerde misinformatie beter te kunnen tegengaan.

Bron: [Poynter](#)

D.d. 19/03/2020

WhatsApp roept gebruikers op om niet zomaar berichten over het COVID-19 virus door te sturen. Op haar website schrijft het bedrijf: "Denk na over de berichten die je ontvangt, omdat niet alles wat naar jou verstuurd wordt over het coronavirus correct is." WhatsApp heeft door de sterke versleuteling van zijn dienst geen zicht op de inhoud van berichten. Daardoor kan het platform onjuiste of misleidende informatie moeilijk bestrijden. WhatsApp vraagt

gebruikers daarom om kritisch te zijn voordat zij een doorgestuurd bericht zelf verder verspreiden. Doorgestuurde berichten krijgen een label met een pijltje en de tekst 'Doorgestuurd', waarmee duidelijk wordt dat de verzender het bericht niet zelf heeft getypt. Als het label is voorzien van twee pijltjes, is het bericht vaker dan vijf keer doorgestuurd. Dat kan duiden op een kettingbericht.

Bron: [WhatsApp](#), [NU.nl](#)

D.d. 18/03/2020

Twitter

Twitter verbiedt gebruikers misleidende informatie over het coronavirus op het platform te plaatsen. Tweets die "leiden tot een hoger risico op het overdragen van het virus" worden verwijderd. Twitter promootte al betrouwbare informatie over het coronavirus door gebruikers door te sturen naar lokale gezondheidsinstellingen. Ook blokkeert het platform websites die nepnieuws over het COVID19-virus verspreiden. Nu gaat het sociale media platform nog een stap verder door onder meer tweets te verbieden waarin informatie van experts wordt weersproken. Ook berichten waarin verkeerde of ineffectieve behandelingen, preventiemiddelen en diagnosticerende technieken worden aangeraden, worden geweerd. Tot slot verbiedt Twitter tweets met misleidende informatie die zogenaamd van deskundigen afkomstig is.

Bron: [NU.nl](#)

D.d. 19/03/2020

2. Input NCTV voor MID 23 maart 2020

Onderwerpen desinfo n.a.v. mediaberichtgeving:

- Aantallen besmettingen en doden
- Onjuiste meldingen over besmettingen in bepaalde locatie (zoals steden of specifieke supermarkt, school, etc.)
- Berichten over dodelijkheid covid-19 en voorspellingen over aantal doden ("Als het coronavirus niet wordt gestopt, zijn op 13 mei 2,2 miljard mensen besmet en 140 miljoen gestorven" op Xandernieuws)
- Berichten over symptomen covid-19 (bijv. bij een snotneus heb je geen covid-19, verspreid via Whatsapp)
- Valse berichten over situatie IC ziekenhuizen (verspreid via Whatsapp)
- Complottheorieën, (bijv. waarin verbanden worden gelegd met immigratie, islam of China; Bill Gates ontwerper coronavirus en gepatenteerd om de Chinese economie te ondermijnen, etc.)
- Medicatie (bijv. ibuprofen verergert klachten)¹ en voorzorgsmaatregelen om besmetting te voorkomen (bijv. ieder uur 15 slokjes water etc, verspreid via Whatsapp)
- Het verschil in maatregelen tussen verschillende landen

Omdat crisis (o.m. door de maatregelen) zich in alle onderdelen vd samenleving laat voelen, is er een eindeloos palet aan aangrijpingspunten voor desinformatie: van overvraagde gezondheidszorg, wereldwijde recessie, beurskrach, instorten reisbranche, failliete MKB-ers tot vereenzaamde ouderen, angst over voedselvoorziening etc. En daarmee het ondermijnen van de instellingen die verantwoordelijk zijn voor beleid en maatregelen.

Motieven, o.a.:

- Onderscheid tussen desinformatie (met als doel om schade te berokkenen) versus misinformatie (per ongeluk verder verspreiden van valse informatie)
- Propaganda
- Financiële motieven
- Soms als grap/kattenkwaad bedoeld

Vorm, o.a.:

- Screenshots van gemanipuleerde nieuwssites²
- Berichten (soms met links, zoals naar nos, direct gevolgd door link naar andere site, vaak twijfelachtige bronnen)

Welke platformen:

- Alternatieve media (zoals Fenixx, Scepter en Xandernieuws)
 - o "De hoeveelheid nepnieuws is niet echt toegenomen met de komst van het coronavirus, maar het is op dit moment op dergelijke sites wel een geliefd onderwerp. Meestal hebben deze sites een politieke agenda, zijn ze populistisch rechts en dol op complottheorieën. Als voorbeeld noemt Vermanen het bericht dat een met het coronavirus besmette moslim opzettelijk Italië zou zijn doorgereisd om mensen te infecteren."³
- In gesloten apps (zoals Telegram en Whatsapp d.m.v. doorgestuurde berichten)
- Facebook groepen:
 - o "Dozens of public and private Facebook groups totaling hundreds of thousands of members have become a haven for conspiracy theories, medical equipment promotion and unproven cures related to the new coronavirus, according to an analysis by NBC News.
 - o In one popular group, members suggested the coronavirus was a Democratic plot. In another, it was said to be orchestrated by the "deep state." In one, it was a bioweapon made by the Chinese government. In another, it was deemed an

¹ <https://www.nu.nl/coronavirus/6038713/ema-geen-bewijs-dat-ibuprofen-klachten-door-coronavirus-verergert.html?redirect=1>

² <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/nederland/artikel/5060701/nepnieuws-fake-news-nepwebsite-nagemaakt-rtl-nieuws>

³ <https://www.trouw.nl/cultuur-media/is-alle-aandacht-voor-het-virus-echt-nodig-of-is-dit-een-mediahype~bad7e8f7/>

insidious plan by vaccine researchers in the United States to make money. Across dozens of other groups, members offered links to their own websites, where people can buy elderberry, or Vitamin C, or masks, to protect you from the coronavirus.

- Coronavirus misinformation and fake cures have also found life in existing groups meant to spread conspiracies."⁴

Statelijke actoren (niet-uitputtelijke lijst)

RF

- Russische campagne EEAS
 - ANP: "Russische media zijn een "aanzienlijke desinformatiecampagne" tegen het Westen begonnen, waarmee wordt getracht het vertrouwen in hulpverleningsinstanties te ondermijnen." Het doel is om verwarring, paniek en angst op te wekken en te voorkomen dat mensen goede informatie over de besmetting krijgen
 - Russische trollen ingesprongen op wat er rondgaat aan zeer verschillende, tegenstrijdige, verontrustende en verdeeldheidszaaiende info. Dit met name amplifien (dus verder verspreiden, niet zozeer zelf fabriceren). Wat de crisis zo aantrekkelijk maakt voor actoren die zo groot mogelijke ontwrichting, wantrouwen etc willen creëren, is dat de crisis zich in alle onderdelen vd samenleving laat voelen, dus er is een eindeloos palet aan aangrijpingspunten. Dit kan worden gebruikt om de autoriteiten in individuele landen te ondermijnen, maar ook om de solidariteit binnen internationale organisaties te ondergraven (EU, NAVO).
- Vaak is de doelgroep van Russische desinfo tweeledig: *thuispubliek* (oa ervan overtuigen dat t gras niet groener is in het Westen; dat de R overheid geen blaam treft, maar t de schuld van anderen is etc) en *internationaal publiek*:
 - "Finding a Western hand behind all of Russia's misfortunes and failures is a common theme used by the Russian government to evade responsibility, as well as to raise nationalist spirits," Krapiva told EURACTIV. In the expert's opinion, "Russia's disinformation campaign is mostly targeted at domestic audiences in order to whip up anti-Western sentiments" and shift responsibility to the West in case Russian authorities should prove unable to stop the spread of the epidemic in Russia."⁵
- Volgens EUvsDisinfo⁶ presenteert binnenlandse Russische desinfo over het virus het als buitenlandse agressie (afkomstig uit VS, Litouwen, etc.). Wanneer op internationaal publiek gericht dan apocalyptischer; bedoeld om bevolking op aarde te verminderen, Rothschilds gebruiken het om massavaccinatie met nano-chips in te voeren, etc.

China

- Van defensieve naar offensieve campagne
- Woordvoerder Zhao Lijian van Chinese BZ: 'Was het misschien het Amerikaanse leger dat de epidemie naar Wuhan bracht? Wees transparant! Maak je data bekend! De VS zijn ons een verklaring schuldig.'
- "Zhao bazuinde op Twitter ook de samenzweringstheorie rond dat de VS het virus in een geheim laboratorium hebben ontwikkeld. Zo draaide propaganda voor binnenlands gebruik uit op een internationale ruzie, die maandag op hoge toon aan de telefoon werd voortgezet door de Chinese en de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken, die elkaar respectievelijk 'laster' en het 'verspreiden van geruchten' verweten."⁷

⁴ https://www.nbcnews.com/tech/social-media/facebook-groups-coronavirus-misinformation-thrives-despite-broader-crackdown-n1151466?wp-linkindex=9&utm_campaign=Disinformation_Newsletter_wc_16_Mar_2020_EUMENA&utm_content=bbc-monitoring.co.uk&utm_medium=email&utm_source=BBC_Monitoring

⁵ <https://www.euractiv.com/section/coronavirus/news/russian-coronavirus-disinformation-may-be-for-domestic-audiences-expert-says/>

⁶ <https://euvsdisinfo.eu/the-virus-to-liberate-us-from-freedom/>

⁷

<https://www.newsdesk.lexisnexis.com/click/?p=aHR0cHM6Ly93d3cubmV3c2Rlc2subGV4aXNuZXhpcy5jb20vYXJ0aWNsZS80MTY1OTA2OTYxMC5odG1sP2hsaD0zMGUwZmIyJmZpZD0xMTgzOTM1JmNpZD1NVEEzTURZNSZ1aWQ9TWpFeE5qTTA&a=41659069610&f=UHJpbmQ8s=ZmVIZA&u=ZC56ZXZ1bHVuQG5jdHYubWluamVudiSubA&cn=TmN0dg&ci=107069&i=470%7C1671&si=92787&fmi=654562226&e=RGUgVm9sa3NrcmFudA&d=211634&t=3&h=1&mbc=Q1QzL2E9NDE2NTkwNjk2MTAmcD0xNGUmdj0>

Niet-staatelijke actoren (niet-uitputtelijke lijst)

- Burgers
- Personen/organisaties met financieel motief
- Populistische of extremistische groepen⁸
- Personen uit salafistische/iihadistische hoek
 - o Vooral nog geen specifieke desinfo online vanuit deze hoek gezien, hooguit beschuldigingen richting de media van het verspreiden van desinfo door in hun ogen veelvuldig afbeeldingen van moslim(a)'s bij berichtgeving over het coronavirus te plaatsen – implicerend dat daarmee moslims op een slechte wijze (als 'virus' of verspreiders van het virus) worden neergezet.

Gevolgen:

- Onverklaarbare ziektes en virussen dragen alle ingrediënten voor een geslaagde desinformatiecampagne in zich: het onderwerp is complex en alarmerend, er hangt veel mysterie omheen en doet moeiteloos een beroep op de emoties, angst en bezorgdheid van mensen voor hun persoonlijke gezondheid en welzijn.
- Mis- en desinformatie kan ertoe leiden dat mensen niet meer weten wat te geloven, en daarmee een effect hebben op de medische voorlichting en het vertrouwen van burgers, bijv. in de overheidsmaatregelen, de informatie die de overheid verstrekt over covid-19, etc.
- Daarnaast kan het polarisatie en discriminatie aanwakken, bijv.:
 - o Desinformatie over de uitbraak van het coronavirus en de gesuggereerde relatie met de hygiënische standaarden en eetgewoonten van Chinezen, kan raciale stereotypen aanwakken en xenofobie voeden.
 - o Ook Trump doet hier aan mee: "Trump en zijn minister van Buitenlandse Zaken Mike Pompeo krijgen maar geen genoeg van hun denigrerende uitspraken over het 'Wuhanvirus' - om stigmatisering te voorkomen vraagt de Wereldgezondheidsorganisatie nadrukkelijk geen plaatsnamen te gebruiken, maar Trump twittert maar door over het 'Chinavirus'."⁹
- Geopolitieke spanningen
 - o China/VS
 - o attributie desinformatiecampagne VS en EU aan Rusland¹⁰.
 - o Wat te doen met berichten zoals dat waarin werd gesteld dat Trump overwoog om het Duitse bedrijf CureVac (dat werkt aan een corona-vaccin) over te nemen om zo vaccin-exclusiviteit voor Amerikanen zeker te stellen.¹¹ Dat zijn berichten die zeer schadelijk zijn voor het onderling vertrouwen, maar was het ook goed gefundeerd?

Belangrijke vraag: Wat te doen als desinformatie postvat over kantelpunten die tot maatschappelijke onrust kunnen leiden?

Wat belangrijk is, is dat:

- o het publiek de juiste info kan vinden (ivm dat ze de juiste maatregelen kennen en opvolgen) en hier vertrouwen in heeft
- o het informatie-initiatief bij de autoriteiten blijft liggen
- o er (gelukkig) door diverse nieuwsfora en andere platforms (steeds meer) wordt gedebunked

xJmhsaD0zMGUwZmIyJmZpZD0xMTgzOTM1Jng9NUJ6c01zQTZKOUdHWHyaThxeHkyUSZ1MT1ORCZ1Mj11cC11cm46dXNlcjBQ
QTE4Njk5NzQ1Mg&fi=1183935&wa=1&ac=&ck=d329474e2b3fd239e3ce929f7f4787ed

⁸ <https://www.theguardian.com/world/2020/mar/19/america-far-right-coronavirus-outbreak-trump-alex-jones>

9

<https://www.newsdesk.lexisnexis.com/click/?p=aHR0cHM6Ly93d3cubmV3c2Rlc2subGV4aXNuZXhpcy5jb20vYXJ0aWNSZS80MTY1OTA2OTYxMC5odG1sP2hsaD0zMGUwZmIyJmZpZD0xMTgzOTM1JmNpZD1NVEEzTURZNSZ1aWQ9TWpFeE5qTTA&a=41659069610&f=UHJpbnQ&s=ZmVIZA&u=ZC56ZXZ1bHVuQG5jdHYubWluamVudi5ubA&cn=TmN0dG&ci=107069&i=470%7C1671&si=92787&fmi=654562226&e=RGUgVm9sa3NrcmFudA&d=211634&t=3&h=1&mbc=Q1QzL2E9NDE2NTkwNjk2MTAmcD0xNGUmdj0xJmhsaD0zMGUwZmIyJmZpZD0xMTgzOTM1Jng9NUJ6c01zQTZKOUdHWHyaThxeHkyUSZ1MT1ORCZ1Mj11cC11cm46dXNlcjBQQTE4Njk5NzQ1Mg&fi=1183935&wa=1&ac=&ck=d329474e2b3fd239e3ce929f7f4787ed>

¹⁰ <https://www.theguardian.com/world/2020/feb/22/coronavirus-russia-disinformation-campaign-us-officials>

¹¹ <https://nos.nl/artikel/2327356-amerikaanse-en-duitse-farmaceut-slaan-handen-ineen-voor-productie-vaccin.html>

3. Input BZ MID 23-03

BZ ziet vooral artikelen en berichten *over* des- en misinformatie, ook internationale media. Van onjuiste berichtgeving hebben we minder last en we hebben er minder op zicht. De prioriteit ligt op dit moment bij het juist communiceren over de zich snel opvolgende internationale ontwikkelingen. Helaas zien we daarom op dit moment geen mogelijkheid om bij ons overbelaste consulaire contactcentrum of de hard werkende posten uit te vragen.

De vragen die wij krijgen gaan in overgrote meerderheid over al dan niet een land kunnen verlaten of in contact kunnen komen met een reisorganisatie. Foute interpretatie van onze adviezen zijn geen mis/des-informatie: <https://twitter.com/strandjutter/status/1234931234251399169>

- Inhoud: zie hieronder enkele berichten;
- Verzender: de verzenders van onderstaande berichten lijken gewone Nederlanders;
- Doelgroep: de onderstaande berichten lijken niet op een bepaalde doelgroep gericht. Berichten lijken bedoeld om 'stoom af te blazen' - al dan niet vanwege ontevredenheid met de politiek in het algemeen;
- Medium: de onderstaande berichten zijn via Twitter verspreid. Opvallend is dat op de Facebook van BZ geen onjuiste informatie of mediaberichten worden verspreid; hier focust het zich op hulpvragen.

Terugkerende onjuiste berichten gaan over de medische gesteldheid van minister Blok, die in zowel Iran als Indonesië was, en daar contact zou hebben gehad met met het coronavirus besmette collega-bewindslieden. De afgelopen dagen zien we ook de namen van minister Van Nieuwenhuizen (ook in Indonesië) en Bruins voorbij komen: <https://twitter.com/EvertRenst/status/1232268612146270208>

Ook zien we bij webcare dat Twitter- en Facebookprofielen buiten werking zijn gesteld. Dit kan duiden op bots of gebruikers die zich niet aan de reglementen houden.

Er zijn berichten die het beleid van de overheid in twijfel trekken, al dan niet met gebruik van beweringen die tegen de adviezen van het RIVM of het beleid van de overheid - en met name wat betreft een lockdown of groepsimmunitet - pleiten: <https://twitter.com/NLDPatriot/status/1240210644936376320>

Deze tweet denkt dat het virus is ontwikkeld in een laboratorium, waar criminelen vervolgens een aanslag hebben gepleegd: <https://twitter.com/hwpeters77hotma/status/1240446872747159559>

4. Voorbeelden van ontkrachtte berichten

1. Amphia ziekenhuis via Twitter (15-3-2020)

Amphia Ziekenhuis @AmphiaZKHuis · Mar 15

Momenteel gaat er een nep-bericht viral. In dit bericht zou een van onze artsen de noodklok luiden. Wij willen je er graag op wijzen dat dit een nep bericht is en niet strookt met de werkelijkheid in het ziekenhuis. Lees hier meer: bit.ly/2IP4YfW

Translate Tweet



Let op:
Nep nieuws
COVID-19

2. Defensie via Twitter (13-3-2020)

Ministerie van Defensie @Defen... · 1u

Er gaat een bericht rond waaruit zou blijken dat Defensie 'stand-by' zou staan om een straatverbod te handhaven. ⚠️ Dit is fakenews. Daar is geen sprake van. Voor vragen over bijstandsverlening kunt u terecht bij civiele autoriteiten.



10 85 69

Ministerie van Defensie @Defen... · 1u

Specifieker: er gaat een *audiobericht* rond waaruit zou blijken dat Defensie 'stand-by' zou staan om een straatverbod te handhaven.

⚠️ Dit is fakenews. Daar is geen sprake van.

3. RIVM via Twitter (2-3-2020)



RIVM
@rivm

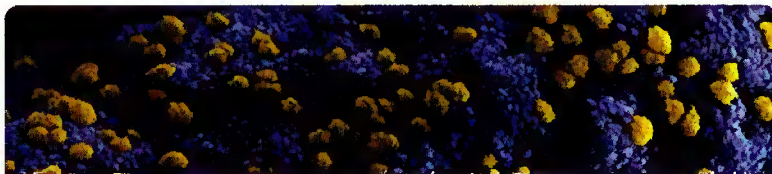
Follow

Er gaat op social media een lijst rond met een onjuist aantal gevallen van #COVID-19 in Nederland. Deze lijst klopt niet.

Op deze pagina houden we dagelijks het aantal positief geteste patiënten bij:
bit.ly/2HUVVtm.

#fakenews #rivm #coronavirus #COVID19

Translate Tweet



4. Gemeente Kaag en Braassem via Twitter (16-3-2020)

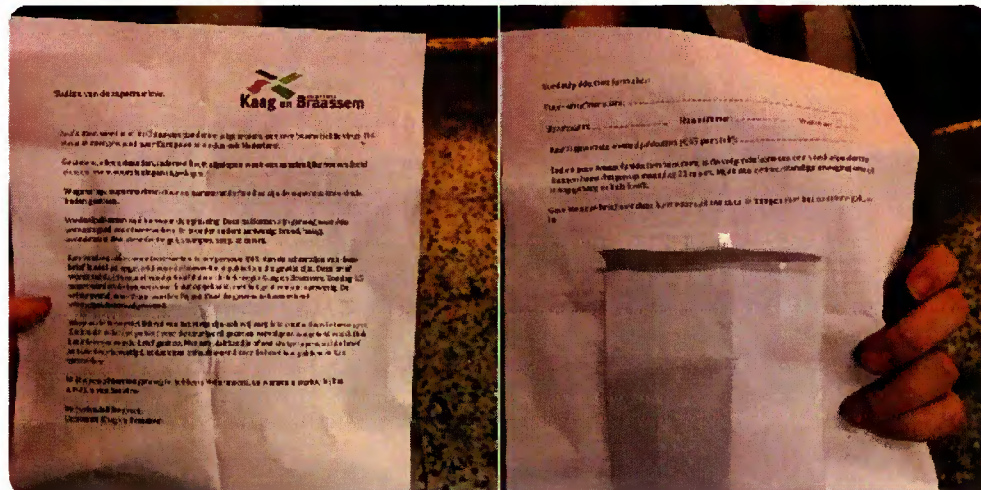


gem Kaag en Braassem
@KaagenBraassem

Follow

OPGELET! Deze brief is NIET van de gemeente. Er is hier sprake van oplichting. Wees gewaarschuwd.

Translate Tweet



4:57 AM - 16 Mar 2020